УДК 332.1

Л. Г. Кльоба,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та аналізу, Інститут підприємництва та перспективних технологій, Національний університет "Львівська політехніка"
ORCID ID: 0000-0003-0223-6802
Т. Л. Кльоба,
к. е. н., ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України"
ORCID ID: 0000-0002-3354-3648
С. М. Кльоба,
к. е. н., ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України"
ORCID ID: 0000-0003-4697-4866

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.2.46

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТІВ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

L. Kloba,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Analysis, Institute of Entrepreneurship and Advanced Technologies, Lviv Polytechnic National University
T. Kloba,
PhD in Economics, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine, Ukraine
S. Kloba,
PhD in Economics, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine, Ukraine

CHARACTERISTICS OF TOOLS TO INCREASE THE COMPETITIVENESS OF AMALGAMATED HROMADA

Статтю присвячено характеристиці інструментів підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад, оскільки підвищення конкурентоспроможності є передумовою забезпечення їх економічного розвитку. Метою статті є розробка основних інструментів та прикладних принципів підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громади. Автори виділили чотири групи інструментів підвищення конкурентоспроможності, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад. Обгрунтовано територіальний маркетинг, що передбачає реалізацію відповідних кроків, а саме: аналіз діяльності різних установ, об'єднань та окремих осіб, вивчення зарубіжного досвіду вирішення соціально-економічних проблем на рівні об'єднаних територіальних громад; виявити потреби та можливості в розвитку соціально-економічних процесів (розвиток маркетингу); визначити терміни та послідовність заходів за наявними ресурсами (розробка маркетингового проєкту). По-друге, проведено аналіз сайтів територіальної громади, що дозволить визначити, які з об'єднаних територіальних громад мають свої сайти. Розглядається нерегулярність оприлюднення інформації на сайтах постійних комісій рад та інших актуальних даних через відсутність спеціалістів ІТ-галузі в структурі управління територіальними громадами. По-третє, розглядається соціальна карта, яка візуалізується відповідними напрямками. По-четверте, аналізуються субвенції до бюджетів об'єднаних територіальних громад Львівської області, які були здійснені у 2019 році. Доведено, що значне підвищення конкурентоспроможності об'єднаних територіальних громад відбувається за рахунок зростання котирувань місцевих бюджетів, за участю державних коштів, що дозволить збільшити фінансові ресурси громад, вирішувати нагальні соціально-економічні проблеми їх розвитку.

Current trends in the development of Amalgamated hromadas are aimed at increasing their competitiveness, which is a prerequisite for ensuring the economic development of Amalgamated hromadas. Amalgamated hromadas competitiveness is an essential element of its strategic development plan.

The article is devoted to the characteristics of the tools to increase the competitiveness of Amalgamated hromadas because increasing the competitiveness is a prerequisite for ensuring their economic development. The article aims to develop the main tools and applied principles to increase the competitiveness of Amalgamated hromadas. The authors identified four groups of tools to increase competitiveness, which will help improve the competitiveness of Amalgamated hromadas. Territorial marketing is substantiated, which involves the implementation of appropriate steps, namely: to analyze the activities offered by various institutions, associations, and individuals, to study foreign experience in solving socio-economic problems at the level of Amalgamated hromadas; identify needs and opportunities in the development of socio-economic processes (marketing development); determine the timing and sequence of activities by available resources (development of a marketing project). Second, an analysis of Amalgamated hromadas sites has been carried out, which will allow determining which Amalgamated hromada have their websites. The irregularity of publishing information on the websites of the standing commissions of councils and other current data due to the lack of IT industry specialists in the Amalgamated hromadas management structure is considered. Third, the social map, which is visualized by the corresponding directions, is considered. Fourth, subventions in the budgets of Amalgamated hromadas of the Lviv region, which were carried out in 2019, are analyzed. It is proved that a significant increase in the competitiveness of Amalgamated hromadas is through the growth of quotations of local budgets, with the participation of public funds, which will increase the financial resources of communities, solve urgent social and economic problems of their development.

Ключові слова: територіальна громада, конкурентоспроможність, інструменти впливу, субвенції в бюджетах, проєкти громад.

Key words: amalgamated hromada, competitiveness, instruments of influence, subventions in budgets, community projects.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сьогодні в Україні позитивним аспектом адміністративно-територіальної реформи є мотивація добровільно територіальних громад до ефективного використання свого соціально-економічного потенціалу, зокрема шляхом посилення контролю територіальних громад за власними фінансовими потоками, пріоритетного визначення своїх потреб, створення сприятливого економічного клімату.

Отже, актуальним є дослідження обраної теми, оскільки суттєве зростання конкурентоспроможності територіальних громад відбувається за допомогою зростання джерел наповнення місцевих бюджетів, за участю державних коштів, що сприятиме нарощенню фінансових ресурсів громад, вирішенню нагальних соціальних та економічних проблем їх розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням інструментів підвищення конкурентоспроможності територіальних громад займалися, як вітчизняні так і зарубіжні вчені, а саме: М. Портер, Д.С. Міал, Дж. Робінсон, Дж. Кейнс, Й. Шумпетер, Г. Азоєв, І. Ансофф, В. Біліченко, З. Герасимчук, Я. Жовнірчик, М. Долішній, М. Коваленко, А. Єпіфанов, М. Козоріз, І. Луніна, С. Ярошенко, Н. Старостенко, І. Сторонянська, Р. Езкура, Р. Прюдом, Дж. Скуллі, П. Хайне, Ф.А. Хайек, В. Танзі, Ф. Шлітте. Поряд з цим, попри результати нашого дослідження, єдиного підходу до визначення основних інструментів підвищення конкурентоспроможності місцевих громад немає.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Постановка завдання: дослідити інструменти підвищення конкурентоспроможності територіальних громад, розглянути маркетингові інструменти, здійснити аналіз сайтів територіальних громад, розглянути оприлюднення інформації на вебсайтах громад.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сучасному етапі переформатування системи місцевого самоврядування пов'язано з трансформацією принципів економічної політики органів місцевого самоврядування, що відбувається в Україні. Основним елементом такої системи стають об'єднані територіальні громади (далі ОТГ), поряд з цим підвищення їх конкурентоспроможності сприятиме залученню та переспрямуванню інвестиційних потоків на місцевому рівні згідно з потребами місцевого населення та власного розвитку загалом.

Потенційним джерелом підвищення конкурентоспроможності територіальних громад окрім ресурсів є сукупність інструментів, які забезпечать ефективне використання їх конкурентних переваг. Доцільним є виділення чотирьох груп інструментів, які сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності територіальної громади (рис. 1).

Наведений інструментарій сприятиме підвищенню конкурентоспроможності територіальних громад лише за умов системності їх застосування, оскільки дія окремого інструменту має короткостроковий ефект. Наприклад, проведення рекламних заходів без наявності стратегії розвитку громади та системного підходу призведе лише до тимчасової зацікавленості інвесторів чи потенційних мешканців. Водночас систематизація, групування та системне та взаємоузгоджене використання зазначених інструментів дозволить отримати стратегічний (довгостроковий) ефект та посилити конкурентну перевагу певної територіальної громади.

Доцільно зауважити, що підвищення конкурентоспроможності є динамічним процесом, який відбуватиметься не тільки за умов використання наявних конкурентних переваг певної територіальної громади, але й шляхом формування нових, наприклад, внаслідок створення креативних просторів, диверсифікації видів економічної діяльності тощо.

Особливого значення в сучасних умовах набувають маркетингові інструменти (інструменти територіального маркетингу), які здебільшого спрямовані на залучення інвесторів та підвищення інвестиційної привабливості територіальних громад. Суперництво міст, регіонів і країн за ресурси перетворює їх із географічних одиниць у повноцінні товари, що мають свою цінність, властивості, вартість. Тому в територій сформувалася потреба мати відмінну ідентичність та використовувати її як

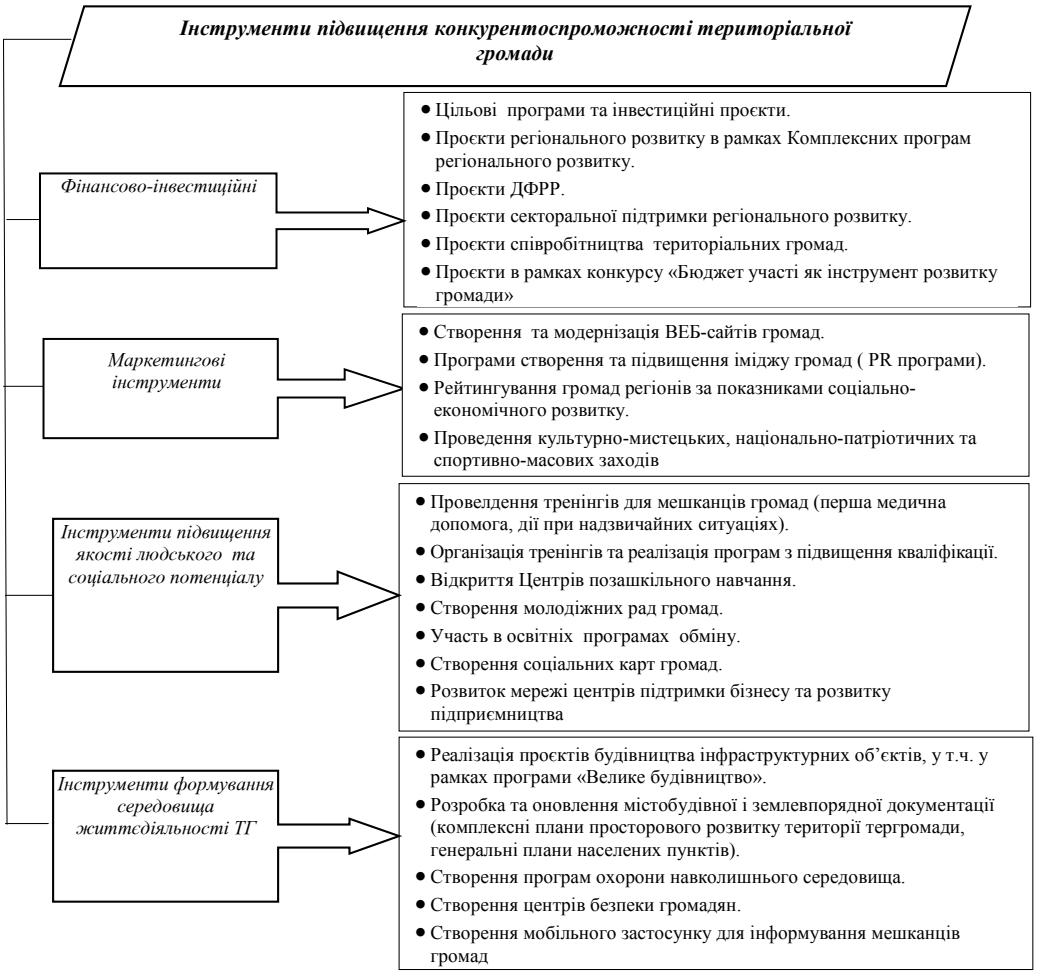

Рис. 1. Групування інструментів підвищення конкурентоспроможності територіальних громад

Джерело: власна розробка авторів.

конкурентну перевагу. Вдалий брендинг допомагає продемонструвати переваги територіальної громади, дозволяє вдало конкурувати за інвестиції, фахівців, економічні, культурні, туристичні потоки й спрацьовує на покращення іміджу міста (села) загалом.

Основою територіального маркетингу в умовах ОТГ є планомірне і системне вивчення стану і тенденцій розвитку територій з метою прийняття раціональних рішень. При цьому окремі цілі та стратегії повинні спиратися на вивчення різних точок зору.

Територіальний маркетинг передбачає здійснення наступних кроків [1, с. 34]:

— провести аналіз заходів, що пропонуються різними установами, об'єднаннями та особами, вивчити зарубіжний досвід вирішення соціально-економічних проблем на рівні території ОТГ (ревізія маркетингу);

— виявити потреби і можливості в розвитку соціально-економічних процесів (розробка маркетингу);

— визначити терміни і черговість проведення заходів відповідно до наявних ресурсів (розробка проєкту маркетингу);

— з урахуванням наявних пріоритетів сформулювати довгострокову і поточну концепцію маркетингу ОТГ.

Основними групами цільової аудиторії в територіальному маркетингу:

— інвестори — шукачі можливостей;

— підприємці — шукачі робочої сили та нових бізнес-ніш;

— партнери — шукачі взаємовигідної співпраці;

— місцеві жителі — шукачі кращого життя;

— туристи — шукачі нових вражень.

Сайти ОТГ, які є основним інформаційним джерелом територіальної громади дають можливість створити свій власний інформаційний простір і забезпечити позитивну туристичну та ділову ідентифікацію міста/регіону (села). Однак наразі образ міста/регіону (села) формується виключно для внутрішньо українського споживача, тому що лише обмежена кількість сайтів ОТГ мають переклад контенту іноземними мовами [2].

Аналіз сайтів територіальних громад дозволив встановити, що не всі ОТГ мають власні інтернет-сторінки (рис. 2). Лише частина ОТГ Львівської області організувала якісні вебпредставництва в мережі Інтернет (65% ОТГ).

Ситуація із інтернет-представництвом ОТГ Львівської області є ідентичною загальноукраїнській тенденції. У Львівській області 5 ОТГ на початок 2021 року не мали власного сайту, зокрема: Бібрська міська ОТГ (у наявності сайт міської ради, але не ОТГ); Волицька сільська ОТГ; Зимноводнівська сільська ОТГ; Міженецька сільська ОТГ; Підберізцівська сільська ОТГ.

Через функціонуючу систему Dosvit — платформа, ОТГ можуть не лише створити сучасні інвестиційно привабливі вебсайти, а й підключити до них будь-які додатки. Такими додатками можуть бути: бюджет участі, відкритий бюджет, мапа комунальних підприємств, опитування громадян та інші. При цьому завдяки спеціальним інструментам для розробників, громади (або сторонні ІТ-спеціалісти, зацікавлені у співпраці з громадами) можуть самостійно розробити унікальні додатки і функції, інтегровані у власний вебсайт [4].

Якщо оцінювати наявність локальних електронних сервісів, то відносно позитивна залишається ситуація лише з системою обліку та пошуку документів (з 35 сайті наявна в 16 з них, або 45,7 %). Такий важливий елемент сайту як карта ОТГ — присутня лише на 1 сайті [5].

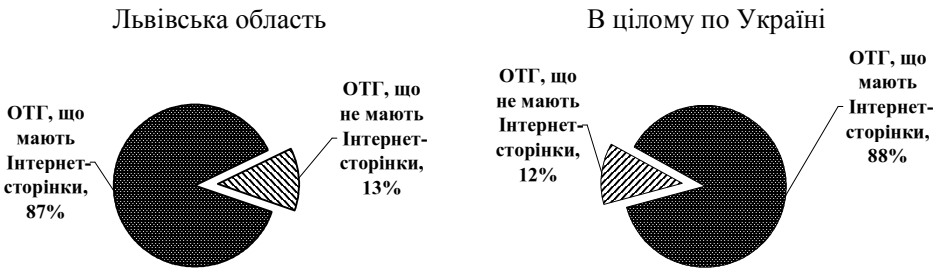

Рис. 2. Кількість Інтернет-представництв ОТГ

Джерело: складено авторами на основі [3].

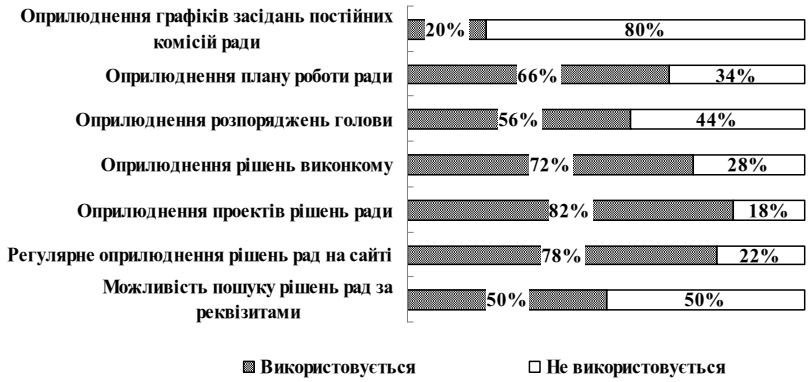

Рис. 3. Оприлюднення інформації на веб-сайтах громад

Джерело: складено авторами на основі [4].

Значно краще представлені на сайтах ОТГ Львівської області інструменти електронної демократії, зокрема:

— електронні звернення до органу місцевого самоврядування, зворотний зв'язок доступні на 23 вебсайтах ОТГ (65,7% проаналізованих сайтів);

— петиції доступні на 19 вебсайтах ОТГ (54,3% проаналізованих сайтів).

Результати електронних опитувань, мапа проблем ОТГ, електронні звернення до посадових осіб представлені на поодиноких сайтах (не більше, ніж на 3 сайтах ОТГ).

Зазначимо, що на державних доменах (а відповідно і захищених відповідними державними службами) розміщені ресурси лише 18 ОТГ Львівської області.

На сайтах практично відсутня інформація, що стосується таких питань:

— Земельні ділянки "greenfield".

— Земельні ділянки "brownfield".

— Вільні виробничі приміщення.

— Вільні офісні приміщення.

— Інвестиційні пропозиції (тизери інвестиційних проєктів).

— Установи та організації, які мають відношення до підтримки бізнесу (ЦНАП, центри підтримки МСБ, бізнес асоціації, консалтингові, юридичні, рекрутингові фірми і т.п.).

— База даних інвестиційних запитів (про звернення інвесторів) тощо.

Крім того, на сайті в обов'язковому порядку відображається як актуальний бюджет, так і етапи бюджетного процесу, а також актуальний перелік діючих нормативних документів ОТГ.

Окремо зауважимо, що 78% ОТГ оприлюднили власні програми розвитку на власних веб-сайтах, що дозволить залучити більшу широку громадськість до контролю за виконанням зазначених планів органами ОТГ.

Поряд з цим, робота рад, розпорядження голів, планових показників на вебсайтах ТГ становлять більше, ніж 55% ОТГ.

Відповідно до даних рисунку 3 наведено нерегулярність оприлюднення на сайтах інформації щодо проведення засідань постійних комісій рад та іншої поточної інформації, що пов'язано із відсутністю фахівців ІТ індустрії у структурі управління ОТГ.

Спостерігаємо, що план заходів чи бюджетний регламент у повному обсязі створювався лише у 52% новостворених ОТГ, про що свідчить поспішність операцій. Поряд з цим, вчасно оприлюднений бюджет створювався у 53% ОТГ.

Отже, деякі громади формально підходять до питання супроводження сайтів. Так, наприклад, Бабинська ОТГ на сайті розмістила лише максимально узагальнені статистичні дані (чисельність населення, площа, наявність приміщень для виконання повноважень державних органів та установ.). Відсутність інформації на сторінках значно послаблює ефективність пошуку інвесторів для ОТГ, а отже, інструмент посилення конкурентоспроможності громад — представлення в мережі Інтернет є неефективним.

До проблем інформаційного забезпечення розвитку територіальних громад слід віднести невідповідність кількості населення в громадах, яка ідентифікована в органах статистики України та реальній чисельності населення, що проживають у новостворених ОТГ. Така ситуація зумовлена здебільшого тривалою відсутністю загальнодержавного перепису населення.

Ефективним маркетинговим інструментом підвищення конкурентоспроможності територіальних громад є рейтингування, яке сприятиме розвитку конкуренції між ними шляхом порівняння результатів господарювання та результативності використання їх ресурсів. Сьогодні здійснюється рейтингування спроможних ТГ за рівнем їх фінансової забезпеченості для виконання відповідних завдань і повноважень. За підсумками 2020 року було проведено оцінювання 872 ОТГ за 8-ма показниками та 5 групами.

Прогресивним кроком у інформативному забезпеченні громадськості та інших стейкхолдерів є створення інтерактивних карт та інших інформативних онлайн платформ. Прикладом можуть слугувати вебпортал

бюджету для громадян (Open Budget), податкова карта України тощо. Остання дозволяє дає змогу в онлайн-режимі у будь-який час без звернення до органів ДПС отримувати актуальну податкову інформацію щодо агрегованих показників в частині сплачених сум податкових платежів, нарахованих податкових зобов'язань, сум податкового боргу, надміру сплачених сум та суми платежів, які сплачені та будуть нараховані у наступних періодах.

Проведений аналіз засвідчив наявність тенденції до значної диференціації у ресурсному забезпеченні громад у т.ч. фінансового потенціалу територій, що ускладнює завдання забезпечення громадян належним рівнем публічних послуг незалежно від місця їхнього проживання.

Інструменти впливу на підвищення якості людського потенціалу насамперед спрямовані на забезпечення рівного доступу до освітніх послуг всім мешканцям області (ОТГ). На сьогодні у Львівській області важливим завданням для освітньої сфери є: посилення уваги до розвитку закладів професійної освіти, особливо в частині створення навчально-практичних центрів; оснащенні сучасним обладнанням та технікою в пріоритетних для області галузях, що сприятиме популяризації професійної освіти серед дітей, молоді, дорослого населення; формування нового іміджу професійних кваліфікацій, їх переваг при побудові кар'єри та професійного зростання особистості.

Водночас для забезпечення належного рівня громадської безпеки залишається ряд завдань та проблемних питань, що потребують вирішення у сфері реформування галузі охорони здоров'я. Основними проблемами розвитку сфери охорони здоров'я є: низький рівень оснащення сучасним функціонально-діагностичним та фізіотерапевтичним обладнанням; неукомплектованість штатних лікарських посад лікарями та середнім медичним персоналом, особливо у сільській місцевості внаслідок активізації трудової міграції. З метою покращення результатів роботи системи охорони здоров'я та поліпшення якості надання послуг закладами охорони здоров'я усіх рівнів необхідно змінити механізми фінансування та оптимізувати систему управління.

Рівень благоустрою житлового фонду щорічно зростає. Обсяги державної підтримки молодіжного кредитування на будівництво та придбання житла залишаються зовсім незначним для того, щоб суттєво вирішити проблему житлових черг. Водночас спостерігається великий запит на реалізацію програми серед таких категорій: учасники АТО (ООС); науково-педагогічні працівники та інші категорії. Ще однією з проблем житлово-комунального господарства міст є збільшення кількості старого та аварійного житлового фонду. Матеріально-технічна база житлово-комунального господарства має високий рівень зношеності, обладнання застаріле та енергомістке. Продовжується робота із запровадження нових форм управління багатоквартирними будинками для вирішення даних проблем у житловому господарстві, а саме: шляхом створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) та створення конкурентного середовища на ринку утримання житлового фонду.

Недостатній рівень благоустрою житлового фонду у сільській місцевості погіршує комфортність проживання населення. У містах велика кількість зношених мереж водо- і тепло- і газопостачання призводить до значних тепловтрат і незабезпечення населення якісними комунальними послугами. Розбудова житлового фонду, зокрема у містах регіону посилює навантаження на існуючі комунікації, що призводить до збільшення аварійних ситуацій. Невирішеними залишаються проблеми якості питної води, газифікації усіх населених пунктів регіонів.

Актуальним інструментом підвищення якості людського та соціального потенціалу територіальних громад стало створення соціальних карт, які представляють собою інформаційну панель з основними статистичними даними щодо захисту дитини і надання соціальних послуг населенню громад.

Соціальна карта візуалізується за такими напрямами:

— створення та забезпечення функціонування служб у справах дітей;

— захист прав дітей в територіальній громаді;

— забезпечення прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

— суб'єкти, що надають соціальні послуги вразливим категоріям населення;

— інші питання соціального захисту населення.

Візуалізовані дані доступні як на узагальненому загальнодержавному рівні, так і на регіональному, районному рівнях та по кожній територіальній громаді. Крім статистичних даних, користувачі можуть отримати на карті контакти кожної територіальної громади, служби у справах дітей (у разі утворення) та суб'єктів надання соціальних послуг (у разі наявності) в них.

Сталий соціально-економічний розвиток територіальної громади та зростання добробуту її населення неможливі без вирішення питань безпеки життєдіяльності людини, її захисту від різних надзвичайних ситуацій, пожеж та небезпечних подій. У ході реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні значущі для безпеки населення повноваження передано на найближчий до громадян базовий рівень влади — в територіальні громади. Саме на рівні міських, селищних та сільських громад організовуються та реалізуються основні заходи захисту населення і територій. Тому кожна громада з перших днів свого існування має навчитися грунтовно планувати та організовувати свою безпеку, захист населення і територій від ймовірних надзвичайних ситуацій.

Інструменти впливу на середовище життєдіяльності ТГ сприяють покращенню рівня життя мешканців громад для досягнення даної мети необхідно розробляти Проєкти (Стратегії розвитку) ОТГ. Розвиток життєдіяльності території громади (ТГ) насамперед, втілення політики змін, це — план і вибір громади. Нові тенденції регіонального розвитку, процес децентралізації, тренди розвитку сусідніх адміністративно-територіальних одиниць, особливо польських, нова каденція органів місцевого самоврядування, а також поява та успішне використання нових фінансових ресурсів, що мають на меті фінансування проєктів місцевого розвитку ставлять на порядок денний перегляд існуючих стратегічних рішень розвитку громади. Адже у Стратегіях розвитку ТГ відображаються модифіковані амбітні цілі розвитку, які вказують шлях до досягнення його сталого майбутнього як динамічного, привабливого для життя, роботи, інвестицій.

Про конкурентоспроможність територіальної громади свідчить її інвестиційний потенціал. Підготовка інвестиційних продуктів — інвестиційно привабливих пропозицій, які можуть привернути увагу потенційних інвесторів, слугуватиме важливим інструментом їх залучення.

Для залучення інвестицій у ОТГ вагому роль відіграватиме регіональна влада, яка має створити: умови для співпраці з європейськими організаціями та фондами, що займаються фінансовою підтримкою регіонального розвитку; регіональні інституційні платформі для діалогу між представниками банків, бізнес-асоціацій та бізнесу що до покращення доступу до кредитних ресурсів і фінансових послуг; мережі інформаційно-консультаційних послуг; системи моніторингу інвестиційних проєктів,що реалізуються в рамках державно-приватного партнерства, та контролю за їх реалізацією.

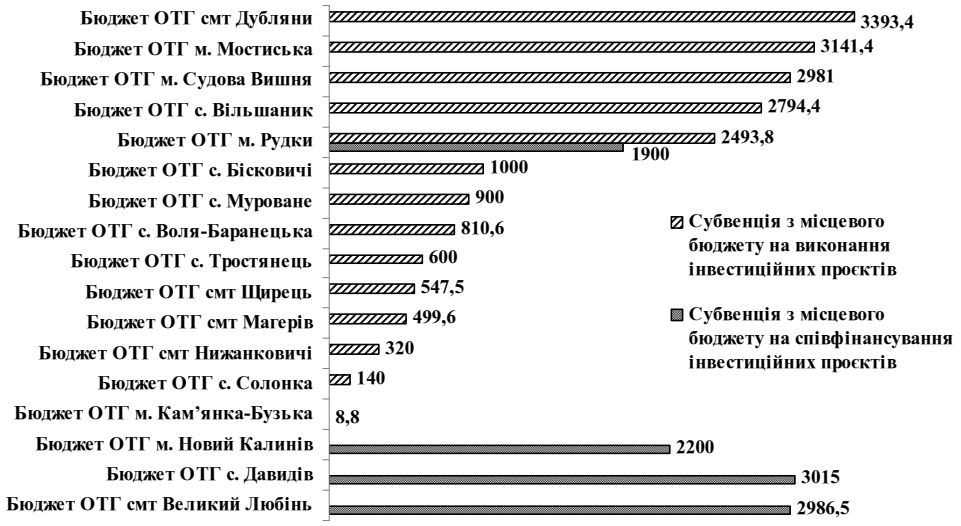

Рис. 4. Субвенції в бюджетах ОТГ Львівської області у 2019 році, тис. грн

Джерело: складено авторами на основі [7].

Нарощення інвестиційного потенціалу ТГ залежить від проведення ділових заходів міжнародного рівня за участі представників великого бізнесу. Необхідно заохочувати міжнародних інвесторів створювати нові бізнес-продукти, причетні до історії міста, розвивати освітні послуги для забезпечення бізнесів необхідним кваліфікованим персоналом і підвищення загального рівня культури ведення бізнесу [2].

Для покращення взаємодії громад з бізнесом сьогодні залучається низка нових проєктів. Загалом проєктний менеджмент — це новий напрям діяльності для ОТГ. Інвестиційні проєкти як засіб залучення інвестицій для забезпечення стандартів комфортного проживання мешканців громади, створення сприятливих умов для розвитку промислового виробництва, малого та середнього бізнесу, збільшення надходжень до бюджету, участь у міжнародних грантових пропозиціях, забезпечення інформаційної та комунікаційної діяльності на території громади та спосіб реалізація політики у сфері співробітництва населених пунктів громади з іноземними містами-партнерами, міжнародними організаціями, іноземними суб'єктами господарювання.

Серед таких проєктів варто відмітити проєкт Спілки українських підприємців та "Програма U-LEAD з Європою", які співпрацюють над реалізацією проєкту "ОТГ та БІЗНЕС: шляхи сприяння взаємодії". Новостворені ОТГ з різних регіонів України, які беруть участь у реалізації цього проєкту фактично формують та презентують інвестиційні паспорти бізнесу ОТГ.

Переходячи до фінансових інструментів, варто попередньо визначитись з типами фінансування інвестиційних проєктів, оскільки кожен із них має свою специфіку і частково обмежений напрям використання фондів фінансових коштів. Відзначимо, що основними видами інвестування ОТГ є [6]:

— державні інвестиції здійснюється органами державної влади за рахунок коштів Державного бюджету, позичкових коштів, а також державними підприємствами та установами. Особливістю даних інвестицій полягає в тому, що головною ціллю даних інвестицій є фінальний документ — звіт чи декларація про проведені інвестиції. Цікавим є те, що представники інвестора теж можуть отримувати кошти у вигляді оплати праці, як фахівці за конкретним напрямом. Одним із різновидів державних інвестицій можуть слугувати капітальні трансферти, оскільки їхня ціль полягає у значному покращенні конкурентоспроможності окремо вибраного об'єкту;

— місцеві інвестиції, тобто капітальні інвестиції місцевих бюджетів, які здійснюються органами місцевого самоврядування, а також позичкові кошти та кошти комунальних підприємств та установ. Особливістю даного способу перерозподілу коштів є незначні обсяги фінансування, в тому числі через дотаційність самих інвесторів. Водночас розглянемо субвенції, що отримували ОТГ з місцевих бюджетів у 2018 році, тис. грн (рис. 4):

— публічне інвестування охоплює державні та місцеві інвестиції, що формуються з пріоритетом на максимальне висвітлення інформації у ЗМІ про факт інвестування. Такі інвестиції зазвичай носять формальний характер, а звітування по них може відбуватися без залучення громадськості;

— приватне інвестування здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами;

— державна підтримка для реалізації інвестиційних проєктів, на відміну від прямих інвестицій може відображатися у формальних та нормативних заходах державних органів, спрямованих на висвітлення позитивних сторін від реалізації інвестицій, формування списків та переліків потенційно потужних проєктів, що оприлюднюються на Інтернет-представництвах державних органів та пропонуються для ознайомлення потенційним інвесторам;

— іноземне інвестування здійснюється іноземними державами, юридичними особами та громадянами іноземних держав;

— спільне інвестування здійснюється юридичними особами та громадянами України, юридичними особами та громадянами іноземних держав і є комбінацією вищенаведених способів вкладання коштів в ОТГ.

Як бачимо ОТГ досить активно використовують такий вид інвестування як субвенції, в той же час, субвенції є цільовим видом фінансування, і повинні бути повністю використані протягом бюджетного періоду. Крім того, потребує уваги той факт, що лише 17 з 35 ОТГ використали такий вид інвестування у 2019 році, а ОТГ Славське взагалі не прийняло участь у дофінансуванні бюджету, що в останньому випадку свідчить про достатність власних коштів, що підтверджено вищенаведеними даними.

Вагомим фінансовим ресурсом для територіальних громад сьогодні виступають інвестиційні проєкти регіонального розвитку, які фінансуються за кошти ДФРР, бюджетної секторальної підтримки ЄС, регіональних конкурсів, грантів на впровадження місцевих ініціатив та інвестиційних проєктів в ОТГ тощо. Фінансування проєктів ДФРР дозволяє відновити інфраструктуру у

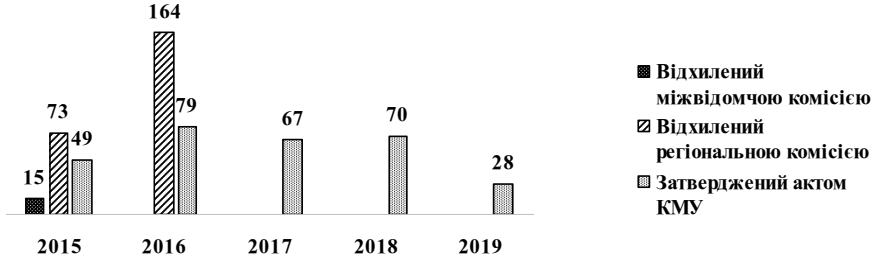

Рис. 5. Динаміка відхилених та прийнятих проєктів ДФРР у Львівській області протягом 2015—2019 рр.

Джерело: складено авторами на основі [9].

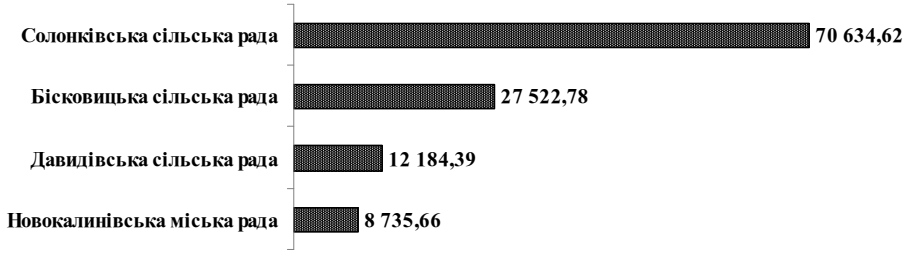

Рис. 6. Погоджені витрати на будівництво дошкільних закладів в ОТГ Львівської області, тис. грн

Джерело: складено авторами на основі [10].

кожній новоствореній територіальній громаді, збудувати чи відремонтувати школи, забезпечити дітей місцями у садочках, збудувати та модернізувати лікарні та амбулаторії, створити центри культурних послуг чи центри безпеки, а також створити сучасну і доступну спортивну інфраструктуру.

Слід відмітити, що створення в Україні ДФРР відповідає європейській практиці, а управління коштами ДФРР на місцевому рівні здійснюють регіональні державні адміністрації. Досвід реалізації проєктів ДФРР засвідчує, що незначну кількість проєктів можна назвати дійсно розвитковими. Так, у 2017 році з 803 проєктів на реконструкцію та капітальний ремонт будівль було спрямовано 603 проєкти, а у 2018 році з 806 проєктів — 558. У 2017 році лише 17,2% проєктів передбачали нове будівництво, а у 2018 році — 21,5%. Серед причин недостатньої ефективності та непродуктивності використання коштів ДФРР вважають порушення законодавства у сфері закупівель, законодавства про містобудівну діяльність, а також недотримання норм законодавства щодо здійснення авторського та технічного нагляду [8].

Практика реалізації проєктів ДФПРР засвідчила, що значна частина проєктів відхиляється ще на стадії розгляду регіональних комісій, здебільшого через якість підготовки проєктів та їх низький рівень рентабельності. Позитивним є той факт, що у Львівській області кількість відхилених проєктів з 2016 року щорічно зменшувалась (рис. 5).

Активність громад Львівської області щодо розробки інвестиційних проєктів є різною. Так, Давидівська ОТГ протягом 2017—2019 рр. подала та отримала погодження на 36 інвестиційних проєктів на загальну суму 537,4 млн грн. Серед проєктів будівництвом та реконструкцією загальноосвітніх шкіл (у селах Пасіки-Зубрицькі, Давидів), активно проводилась реконструкція дороги та об'єкти житлово-комунального господарства (системи опалення, каналізації, вуличного освітлення тощо). Високий рівень активності продемонструвала також Ходорівської ОТГ (8 проєктів на загальну суму 37,7 млн грн) Судововишнянської та Мостиської ОТГ (по 6 проєктів, на суму, більшу 30 млн грн на кожну ОТГ).

Заслуговує на уваги проєкт Солонківської ОТГ на суму, більшу 70 634,6 тис. грн спрямований на будівництво дошкільного навчального закладу на 230 місць у с. Солонка. Вартість цього проєкту стала найбільшою для розглянутих регіональною комісією ДФРР проєктів ОТГ Львівської області та значно перевищує аналогічні проєкти (рис. 6).

Ще однією проблемою реалізації проєктів ДФРР визнано недовикористання виділених з Державного бюджету коштів. Однак, якщо у 2015—2019 роках регіони освоювали близько 79% коштів, то в 2020 році на регіональні проєкти було використано 90% коштів ДФРР, передбачених державним бюджетом [11].

Що ж стосується загальної юридичної оцінки спроможності проведення інвестиційних заходів ОТГ Львівської області, то наголосимо, що Львівська обласна державна адміністрація затвердила Положення про залучення інвестицій у майно спільної власності територіальних громад Львівської області [12], в якому визначила основні засади визначення об'єктів залучення інвестицій, умов конкурсу на їхнє залучення та напрями інвестицій, до яких віднесено:

— реконструкції, реставрації, капітальний ремонт, технічне переоснащення, нове будівництво будинків (будівель), споруд будь-якого призначення, їх комплексів, іншого нерухомого майна, об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури, енергетики, комунального господарства та інших;

— придбання або модернізації обладнання, надання послуг з управління об'єктами комунальної власності Львівської обласної ради, у тому числі цілісними майновими комплексами;

— інші не заборонені законом роботи, послуги або напрями залучення інвестицій.

З метою залучення інвестицій кожна ОТГ має сформувати інвестиційні паспорти, в яких, на вимогу Кабінету Міністрів України [13], повинні бути відображена офіційна інформація, характеристика території, наявна інфраструктура, найбільші підприємства та інші дані щодо особливостей економічного та соціального розвиток громад.

Слід відмітити низьку активність громад у реалізації спільних проєктів. Підтвердженням цьому може слугувати той факт, за період 2015—2019 років у ДФРР зареєстровано лише 2 проєкти спільних проєкти, які підготовлено за участю ОТГ Львівської області, а саме:

— проєкт капітального ремонту автомобільних доріг місцевого значення С140617 Любеля-Туринка, на

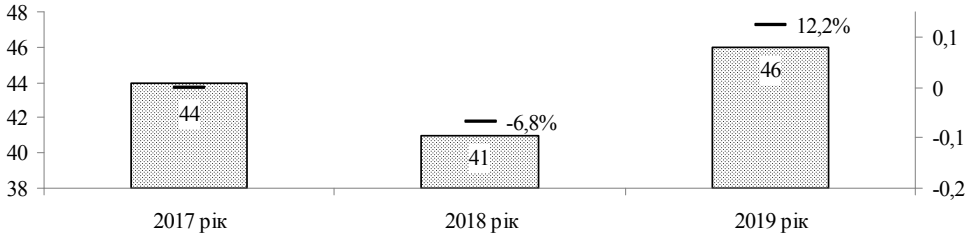

Рис. 7. Динаміка погоджених проєктів ДФРР за 2017—2019 роки

Джерело: складено авторами на основі [7].

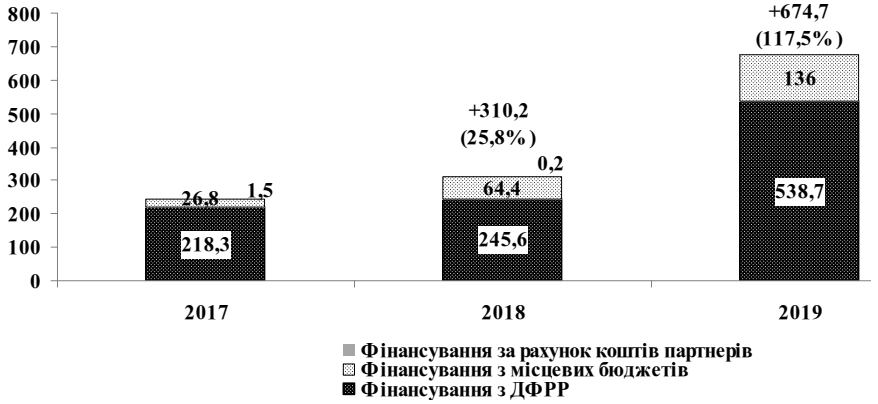

Рис. 8. Динаміка обсягів фінансування інвестиційних проєктів ОТГ Львівської області за 2017—2019 роки, млн грн

Джерело: складено авторами на основі [3].

ділянці км 5+200 — км 11+900, та С140618 Двірці-Туринка, на ділянці км 1+500 — км 3+700, Жовківського району, Львівської області (обсяг фінансування — 40 715,1 тис. грн).

— проєкт реконструкції незавершеної будівлі дитячого садка під Народний дім "Просвіта" та амбулаторію по вул. Л. Українки в с. Вільшаник Самбірського району Львівської області (обсяг фінансування — 1 496,3 тис. грн) [7].

Низька активність громад у реалізації спільних проєктів спричинена відсутністю налагоджених зв'язків між ОТГ області та органами виконавчої влади, а також необхідністю проходження більшої кількості бюрократичних процедур при оформленні спільного інвестиційного проєкту.

Протягом 2015—2019 років регіональними комісіями ДФРР було погоджено 131 інвестиційних проєкти ОТГ (рис. 7), що свідчить про достатньо активну участі ОТГ регіону в цільовому інвестуванні.

У 2020 році майже 50% коштів ДФРР були спрямовані на освітні об'єкти, 22% — на спортивні, 12,2% — на об'єкти охорони здоров'я, 5% і 6% — дорожньо-транспортні проєкти та проєкти водопостачання. Загалом, за рахунок ДФРР у 2020 році в Україні реалізовано 284 проєкти [11].

Розглянемо динаміку розгляду інвестиційних проєктів ОТГ, що подавались до ДФРР за 2017—2019 роки (рис. 8).

Отже, впродовж 2017—2019 рр. спостерігалось значне зростання обсягів наповнення місцевих бюджетів за рахунок коштів ДФРР. У 2019 році обсяг фінансування таких проєктів зріс майже вдвічі — на 117,5%. До того ж фінансування проєктів за рахунок власних коштів бюджетів зросло до 20,2%, а за рахунок коштів партнерів скорочувалося. У 2019 році кошти партнерів не використовувались у фінансуванні цих проєктів загалом.

У 2020 році обсяг фінансування проєктів ДФРР для ОТГ становив 4,5 млрд грн.

Фінансова підтримка розвитку територіальних громад здійснюється на різних рівнях управління та різними програмами. Територіальні громади сьогодні отримують фінансування на реалізацію проєктів не тільки з держаного бюджету та різних міжнародних програм, а й шляхом проведення конкурсів проєктів на регіональному рівні. Прикладом розширення інструментів проєктного менеджменту у практиці фінансової підтримки розвитку територіальних громад є оголошений ЛОДА "Конкурс проєктів регіонального розвитку" в рамках Комплексної програми регіонального розвитку Львівщини на 2021—2025 роки, який фінансується з обласного бюджету. В рамках реалізовуються проєкти в сфері житлово-комунального господарства, медицини, соціальної та адміністративної інфраструктури, енергозбереження в бюджетній сфері, безпеки тощо.

У 2019 році за кошти субвенції на розвиток інфраструктури об'єднані громади реалізували 3095 проєктів (рис. 9).

Як бачимо, найбільше проєктів було реалізовано в сфері освіти, розбудови дорожньо-транспортної інфраструктури і об'єктів газо-, електро- та теплопостачання, а також у сфері закупівлі спеціалізованих транспортних засобів.

Однак субвенція на формування інфраструктури ОТГ, попри свій цільовий характер та значні для ОТГ фінансові ресурси, не позбавлена недоліків: недосконалість формули розподілу субвенції (непропорційність між чинниками, що застосовуються для розподілу субвенції, що спричиняє відмінності в її обсягах для кількох подібних громад); розподіл субвенції здійснюють на основі площі ОТГ та чисельності сільського населення, залишаючи поза увагою соціально-економічні потреби ОТГ, що може спричиняти певні перекоси у розвитку громад; кошти субвенції використовувались головним чином на капітальний ремонт та реконструкцію соціальної інфраструктури та дорожнього господарства, при цьому громади часто нехтують можливістю використати отримані кошти на формування передумов для залучення зовнішнього приватного інвестора [14, с. 315].

Отже, на сьогодні фінансові ресурси місцевого самоврядування формуються шляхом горизонтального бюджетного вирівнювання (за рахунок базових дотацій місцевим бюджетам та реверсним дотаціям з місцевих

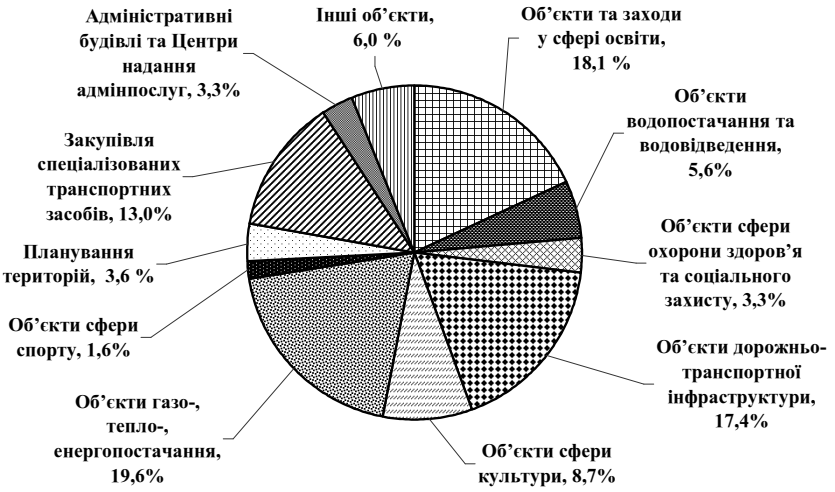

Рис. 9. Частка проєктів реалізованих за кошти субвенції на розвиток інфраструктури в розрізі видів інфраструктури в ОТГ Україні у 2019 році

Джерело: складено авторами на основі [11].

бюджетів), залучення коштів проєктів ДФРР та субвенцій в рамках державної підтримки (освітньої, медичної, на соціально-економічний розвиток територій, на будівництво, ремонт та утримання місцевих доріг, на розвиток спортивної інфраструктури, а також низки нових субвенцій — на розвиток мережі ЦНАП та просторовий розвиток територій громад, створення центрів культурних послуг, на боротьбу з COVID-19 у закладах загальної середньої школи, на розвиток інтернету у сільській місцевості, на розвиток сімейних форм виховання, забезпечення житлом дітей-сиріт, на створення центрів сучасної професійної освіти, на підтримку осіб з особливими освітніми потребами). Крім того, передбачається використання коштів надзвичайної кредитної для відновлення країни та коштів акцизного податку з пального [15].

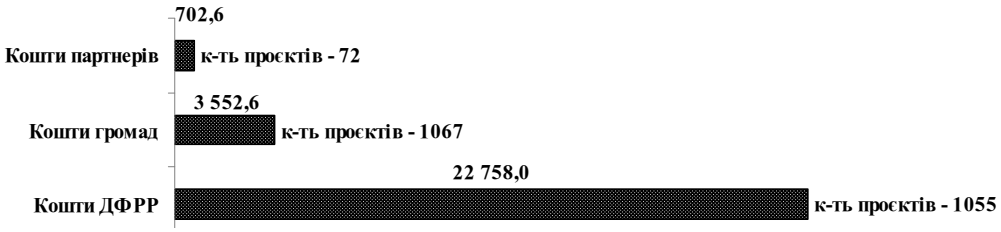

Рис. 10. Обсяги фінансування проєктів громад Львівської області, що фінансувалися із залученням зовнішніх джерел протягом 2015—2019 рр., тис. грн

Джерело: складено авторами на основі [16].

Визначивши потенційні джерела наповнення бюджету ОТГ, не варто забувати, що більшість інвесторів зацікавлена у вкладанні не лише власних коштів, а активному залученні коштів ОТГ (рис. 10).

Співфінансування для ОТГ є доцільним у випадку співпраці з держаними органами та міжнародними організаціями. Згідно з вищенаведеними даними, проєкти 98,9% громад фінансувались за рахунок власних коштів лише на 13,5%, що є вкрай позитивним способом оптимізації надходжень.

Підсумовуючи аналіз фінансово-інвестиційних інструментів підвищення конкурентоспроможності територіальних громад, відмітимо суттєве зростання джерел наповнення місцевих бюджетів за участю державних коштів, що сприятиме нарощенню фінансових ресурсів громад, вирішенню нагальних соціальних та економічних проблем їх розвитку.

ВИСНОВКИ

Отже, наявність конкретизованого переліку якісних інструментів оцінки конкурентоспроможності ОТГ дає змогу оцінити та визначити кількісті параметри, які складуть стратегію розвитку громади. Без оцінки та аналізу таких інструментів ТГ не матимуть можливості формування чітких цілей та завдань стосовно напрямів інвестицій або розвитку інфраструктури, що, зрозуміло, не дозволить їм формувати належний рівень власної конкурентоспроможності.

Загалом, підвищення конкурентоспроможності територіальних громад відбуватиметься як за умов активної державної підтримки, так і шляхом реалізації потенціалу децентралізації, спрямованої на ефективне використання власних ресурсів громад та системного вирішення проблем їх життєдіяльності. Забезпечення конкурентоспроможності територіальних громад вимагає імплементації сучасних управлінських механізмів та інструментів менеджменту, спрямованих на нарощення потенціалу розвитку громад, формування нових центрів концентрації ресурсів.

Література:

1. Кисліцина В.В. Маркетинг: підручник. Москва: ІД ФОРУМ: ІНФРА-М, 2012. 464 с.

2. Полтавська міська рада та виконавчий комітет. Маркетингова стратегія міста Полтави. URL: https://www.rada-poltava.gov.ua/files/market_strateg y_1020.pdf (дата звернення: 05.10.2020).

3. Львівський центр розвитку місцевого самоврядування. Бібліотека. URL: https://www.prostir.ua/category/library/ (дата звернення: 01.07.2019).

4. Центр розвитку інновацій. Публічні послуги та електронні сервіси для жителів ОТГ Приклади. Посилання. Статистика. 2018. URL: http://bit.do/eEjyd (дата звернення: 01.07.2019).

5. Яка інформація є на офіційних веб-сайтах ОТГ Львівської області для доступу до електронних сервісів та інструментів електронної демократії? URL: http://bit.do/eEjhT (дата звернення: 01.07.2019).

6. Децентралізація в Україні. Державні інвестиції для місцевого економічного розвитку в об'єднаних територіальних громадах. URL: https://decentralization.-gov.ua/news/13743 (дата звернення: 01.07.2019).

7. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Перелік проєктів ОТГ. URL: http://dfrr.minregion.-

gov.ua/Projects-list (дата звернення: 05.10.2020).

8. Рахункова палата. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку. Київ, 2019. 94 с. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/7-1_2019/Zvit_7-1_2019.pdf (дата звернення: 05.10.2020).

9. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Перелік проєктів ОТГ Львівської області. URL: http://dfrr.minregion.gov.ua/Projects-list?PAREA=83 (дата звернення: 05.10.2020).

10. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Копія Зведеного кошторисного розрахунку вартості об'єкта будівництва. URL: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_addition/2018/12/Kopiya-Zvedenogo-koshtorisnogo-rozrahunku-DNZ.pdf (дата звернення: 01.07.2019).

11. Міністерство розвитку громад та України. Мінрегіон: в 2020 році суттєво підвищено відсоток освоєння коштів ДФРР URL: https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-v-2020-roczi-suttyevo-pidvyshheno-vidsotok-osvoyennya-koshtiv-dfrr/ (дата звернення: 02.04.2021).

12. Львівська обласна рада. Рішення 657 Про затвердження Положення про залучення інвестицій у майно спільної власності територіальних громад Львівської області. URL: https://archive.lvivoblrada.gov.ua/document.php?doc_id/1613 (дата звернення: 05.10.2020).

13. Никифоренко Н. Паспорти / профілі громад як інструмент розвитку отг в контексті децентралізації, Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Т. 84. № 3. 2019. С. 26—34.

14. Кравців В.С., Сторонянська І.З. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія. Львів: ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с.

15. Децентралізація в Україні. Фінансові ресурси місцевого самоврядування у Держбюджеті 2021. URL: https://decentralization.gov.ua/news/13143?page=12 (дата звернення: 05.01.2022).

16. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Державний фонд регіонального розвитку. Карта Львівської області. URL: http://dfrr.minregion.gov.ua/region?RID=83 (дата звернення: 05.01.2022).

References:

1. Kislitsyna, V. V. (2012), Marketynh [Marketing], ID FORUM: INFRA-M, Moscow, Russia.

2. Poltava City Council and Executive Committee (2020), "Marketing strategy of the city of Poltava", available at: https://www.rada-poltava.gov.ua/files/market_strategy_1020.pdf (Accessed 25 Jan 2022).

3. Lviv Center for Local Government Development (2020), "Library", available at: https://www.prostir.ua/category/library/ (Accessed 25 Jan 2022).

4. Innovation Development Center (2018), "Public services and electronic services for OTG residents Examples. Link. Statistics", available at: http://bit.do/eEjyd (Accessed 25 Jan 2022).

5. Litvinova, K. and Maievs'ka, O. (2018), "What information is available on the official websites of Amalgamated hromadas Lviv region for access to electronic services and tools of e-democracy?", available at: http://bit.do/eEjhT (Accessed 25 Jan 2022).

6. Decentralization in Ukraine (2020), "Public investment for local economic development in Amalgamated hromada", available at: https://decentralization.gov.ua/news/13743 (Accessed 25 Jan 2022).

7. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine (2022), "List of Amalgamated hromada projects", available at: http://dfrr.minregion.gov.ua/Projects-list (Accessed 25 Jan 2022).

8. Accounting Chamber (2019), "Report on the results of the audit of the effectiveness of the use of the state fund of regional development", available at: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/7-1_2019/Zvit_7-1_2019.pdf (Accessed 25 Jan 2022).

9. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine (2022), "List of projects of Lviv region", available at: http://dfrr.minregion.gov.ua/Projects-list?PAREA=83 (Accessed 25 Jan 2022).

10. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine (2018), "Copy of the Consolidated Estimate of the Construction Object", available at: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_addition/2018/12/Kopiya-Zvedenogo-koshtorisnogo-rozrahunku-DNZ.pdf (Accessed 25 Jan 2022).

11. Ministry of Community Development and Ukraine (2021), "Ministry of Regional Development: in 2020, the percentage of disbursement of SFRD funds has increased significantly", available at: https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-v-2020-roczi-suttyevo-pidvyshheno-vidsotok-osvoyennya-koshtiv-dfrr/ (Accessed 25 Jan 2022).

12. Lviv Regional Council (2018), "Decision 657 On approval of the Regulations on attracting investments in the property of common property of territorial communities of Lviv region", available at: https://archive.lvivoblrada.gov.ua/document.php?doc_id/1613 (Accessed 01 July 2021).

13. Nykyforenko, N. (2019), "Passports / community profiles as a tool of utc development in the context of decentralization", Manager. Bulletin of Donetsk State University of Management, vol. 3, no. 84, pp. 26—34.

14. Kravtsiv, V.S. and Storonianska, I.Z. (2020), Terytorial'ni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku [Territorial communities in the conditions of decentralization: risks and mechanisms of development], DU Instytut Rehionalnykh Doslidzhen Imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy, Lviv, Ukraine.

15. Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine (2018), " State Fund for Regional Development. Map of Lviv region", available at: http://dfrr.minregion.gov.ua/region?RID=83 (Accessed 25 Jan 2022).

Стаття надійшла до редакції 03.02.2022 р.

www. economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73